

Prefaziun

Autor(en): **Dazzi Gross, Anna-Alice / Mondada, Lorenza**

Objektyp: **Preface**

Zeitschrift: **Bulletin suisse de linguistique appliquée / VALS-ASLA**

Band (Jahr): - **(1999)**

Heft 69/1: **Les langues minoritaires en contetxte : les langues minoritaires entre diversité et standardisation = Minderheitensprachen im Kontext : Minderheitensprachen zwischen Vielfalt und Standardisierung**

PDF erstellt am: **24.07.2024**

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern. Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Prefaziun

Anna-Alice DAZZI GROSS e Lorenza MONDADA

Ils 21, 22 e 23 da settember 1998 ha la VALS/ASLA organisà en collavuraziun cun la *Lia rumantscha* in congress a Cuir (chantun Grischun) sut il titel *Las linguas minoritaras en context, diversidad e standardisaziun*.¹ Quel congress ha gè la finamira da reflectar davart la situaziun ed il svilup da las linguas minoritaras en Svizra, ma era en auters spazis europeics e mundials. Il congress è stà organisà en il rom dals *Dis da linguistica applitgada*, ils quals la VALS/ASLA salva mintga dus onns en in'otra regiun da la Svizra.

1. Ina reflexiun contextuala davart il tema da las linguas minoritaras

Il tema elegì, *Las linguas minoritaras en context* fa part d'ina tscherta cuntinuitad dals interess da la VALS/ASLA. Gia dal 1987 avevan ils Dis da linguistica applitgada tractà il tema "Minorisation et interaction". Il tema è en pli spezialmain actual essend che l'Europa d'ina vart (*Charte européenne des langues régionales ou minoritaires: Les langues vivantes: apprendre, enseigner, évaluer. Un Cadre européen commun de référence* etc.) e la Svizra da l'otra vart (*Concept general per l'instrucziun da las linguas, Manifest en favur da las linguas*) sa stentan d'elavurar concepts per ina politica linguistica pli favuraivla a las linguas minoritaras e da redefinir las modas da convivenza da las diversas linguas sin lur territoris. Quellas dumondas daventan adina pli impurtantas cun las enormas midadas dals davos onns, da l'avertura dals pajais da l'Ost e l'immigraziun da fugitivs dal Balcan.

La VALS/ASLA ha elegì quella giada *Cuir, la chapitala grischuna*, sco lieu per ils Dis da linguistica applitgada. Cun quella tscherna han ils Dis da linguistica applitgada gè lieu per l'emprima giada en in chantun nununiversitar. La VALS/ASLA ha cun quella tscherna vulì sortir dals circuls spiramain universitars e far ina punt vers instituziuns nununiversitaras che s'occupan cun linguistica applitgada e dar uschia la pussaivladad ad ina public interessà pli vast da participar al congress. Ch'in tal simposi internaziunal vegn salvà en il

¹ Nus engraziain a la *Fundaziun Pro Helvetia* ed a la *Societad per la perscrutaziun da la cultura Grischuna/Verein für Bündner Kulturforschung/Società per la ricerca sulla cultura Grigione* per lur sustegn finanziar, al *Romanisches Seminar da l'Universitad da Basilea*, a l'*Institut de Recherche et de Documentation Pédagogique (IRD)* da Neuchâtel, a las *autoritads dal chantun Grischun*, a la *Migros* ed a la *Fondazione Lingue e Culture* per lur collavuraziun.

chantun Grischun cun sia cuntrada linguistica variada, ha però era anc in'otra raschun. Il chantun Grischun cun sias trais linguas uffizialas (tudestg, rumantsch, talian), cun sias duas linguas minoritaras uffizialas (rumantsch e talian) e cun innumbrablas linguas da domiciliads ed immigrads porscha in excellent champ da studi davart la situaziun e svilups da linguas maioritaras e minoritaras. Ultra da quai è la Rumantschia dapi il 1982 cun la creaziun d'ina *nova lingua da standard surregiunala, il rumantsch grischun*, en in process da standardisaziun che ha chattà grond interess naziunal ed internaziunal. Quel porscha la pussaivladad d'emprender a conuscher sin il lieu ils resultats e las experientschas da la standardisaziun d'ina lingua minoritara. Cun il Concept general per l'instrucziun da las linguas preschentà da la Conferenza svizra dals directurs chantunals da l'educaziun publica è lantschada la discussiun davart *l'instrucziun da linguas*. La scola grischuna ed en spezial la scola rumantscha accumpleschan gia dapi decennis las pretensiuns da quel concept e pon valair en blers regards sco model.

Questa prefaziun è dal rest scritta en la nova lingua da standard rumantscha, il rumantsch grischun. Ils organisaturs dal congress a Cuir nun han vulì tractar la diversità linguistica unicamain en moda teoretica. Perquai han els desistì da far translaziuns simultanas durant il congress ed han era applitgà las quatter linguas naziunalas svizras ed il englais en il program uffizial. Consequentamain han era quest dus volums dal Bulletin da la VALS/ASLA in caracter pluriling. Las differentas contribuziuns èn scrittas en diversas linguas, savens cun ina resumaziun en in'otra lingua che quella da l'artitgel. Nus avain ditg e lung ponderà en tge lingua scriver questa prefaziun per betg preferir ina u l'otra lingua. Per finir avain nus elegì il rumantsch e quai per las suandantas raschuns: Ils lecturs e las lecturas han uschia la pussaivladad da far al medem mument l'experientscha da la diversità linguistica en la medema publicaziun e l'experientscha da leger in text en ina lingua nunenconuschenta e pauc derasada. Il rumantsch è però tuttina ina lingua neolatina, e perquai segiramain accessibel a persunas che san in'otra lingua romana. Finalmain han ils lecturs e las lecturas era la pussaivladad da leger in text pli lung en la nova lingua da standard rumantsch grischun, la quala vegn preschentada en in dals artitgels da quests dus toms.

2. Per ina problematisaziun dal tema da las minoritads

Ils dus volums reuneschon artitgels² che tractan, da differentas perspectivias ed en divers champs, la dumonda da las “linguas minoritaras en context”. Nus lessan suttastritgar qua l’impurtanza dal context che dat ina coerenza als dus volums e respecta a medem temp ils different puncts da vista dals artitgels. Quai faschain nus cun suttastritgar ils aspects tant teoretics che empirics discutads en las contribuziuns dals auturs e da las auturas.

In proceder che metta en il center il context ha ina seria da consequenzas sin la moda e maniera, tenor la quala ils objects da studi vegnan definids e tractads. Tegnaire quint dal context na signifitga betg simplamain schlargiar l’enquista sin factors exteriurs ch’influenzeschan il fenomen studegià. Il context nun ha in effect da determinaziun univoca sin ils eveniments en mira; d’ina maniera pli complexa sa construescha il context al medem temp sco ils fatgs che succedan ed en ina relaziun vicendaivla tranter quels dus. Cun auters plects, ils fenomen che s’adattan al context ageschan da lur vart sin la furma da quel. En il cas da las linguas minoritaras signifitga quai per l’ina, che lur manifestaziun e definiziun èn liadas ad ina diversidad e multiplicitad da factors ch’ins sto descriver; per l’altra che lur moda da tractar, responder e s’adattar a quels factors gida a definir la situaziun generala, en la quala las linguas minoritaras sa sviluppan. Quella dimensiun dinamica dal context na riguarda dal rest betg unicamain ils factors socio-istorics che caracteriseschan il futur da las linguas minoritaras; ella è era liada als instruments da descripciun che nus linguists e linguistas applitgain per reflectar, analisar e descriver la dumonda da las linguas minoritaras, e cun ils quals nus contribuim a las definir ed a las dar ina realitad sociala.

Ils artitgels dals dus toms correspundan damai ad in dubel interess: d’ina vart porschen els ina descripciun precisa, seriosa e detagliada da situaziuns, en las qualas sa manifesteschan fenomen linguistics minoritars; da l’altra vart discutan els models, concepts e metodos che nus avain a disposiziun per far quellas analisas.

Questa avischinaziun ha consequenzas teoreticas. Per l’ina èsi da definir il term “minoritar” e “maioritar”. Quellas duas noziuns na caracteriseschan betg unitads definitivas, serradas ed invariablas. Ellas èn al cuntrari furmadas - en

² Nus engraziain da cor als lecturs ed a las lecturas dal comité scientific che han legì attentamain ils artitgels inoltrads: *Kirsten Adamzik, Helen Christen, Anna-Alice Dazzi Gross, Anton Lachner, Georges Lüdi, Mike Makosch, Marinette Matthey, Lorenza Mondada, Bruno Moretti, Jürg Niederhauser, Jean-François de Pietro, Bernard Py, Francesca Roncoroni, Eva Roos, Iwar Werlen.*

differentes contexts variabls - tras diversas relaziuns cumplexas cun autras unitads. Il status da minoritad linguistica u da lingua minoritara è il resultat da process da minorisaziun; quels process han lieu en in spazi da temp pli u main lung, pli u main linear ed il resultat po esser in status pli u main stabili, pli u main definì. Quai relativescha il concept dal term “minoritar” e sforza nus da describer sias dimensiuns istoricas e socialas. Questas reflexiuns permettan d’imaginar tant linguas uschenunadas minoritaras enragischadas en in lieu, en ina regiun, savens era en differentas regiuns u terras, sco era linguas da gruppas da persunas che vegnan minorisadas d’autras gruppas linguisticas en ina situaziun da mobilitad, da globalisaziun ed urbanisaziun. Perquai ans han interessà - sper las minoritads sa constituidas historicamain (tom I) - era situaziuns da migraziun, da plurilinguisssem urban e postindustrial, da coesistenza multiculturala en differentas instituziuns, sco en scola (tom II).

Quella maniera da tractar minoritads e process da minorisaziun ha effects sin la moda e maniera da chapir la lingua sco tala. La lingua na sa preschenta perquai betg sco in sistem fix ed immobil, lià per adina ad in’unica “communitad linguistica”, ad ina etnia, ad in territori, mabain sco in entir variabel cumpost da parts dinamicas che s’adattan al context ed a las relaziuns socialas. Cun quai nun è la lingua minoritara in’unidad serrada da furmas ch’ins sto conservar, ma il cuntrari, in sistem en svilup permanent ch’exista ed agescha sper auters systems linguistics, cun ils quals el è en contact e sa maschaida ed differentas manieras e furmas.

Questa visiun contextualista e constructivista da las minoritads e da la lingua ans fa reflectar davart la cumplexitad dals divers facturs ch’ageschan sin linguas minoritaras: ils pli divers acturs ageschan cun lur cumportaments socials e politics sin la furma, il character, l’applicaziun e sin ils discurs davart la lingua. Ils artitgels preschentads qua contribueschan tuts a la descripsiun da quella cumplexitad. Els mussan effectiv ch’il status da lingua minoritara vegn furmà, tractà, defendì u attatgà da differentes acturs: d’instituziuns statalas e communalas, da militants e d’associaziuns, da missiunaris e traducturs da cudeschs sontgs, da scienzads e da las medias, da vegls e giuvens, d’insiders e d’outsiders ... Tut quels acturs ageschan e s’expriman mintgatant cun vuschs pussantas, mintgatant fragilas, cun vuschs che chattan pli u main resun en la societad ed han effects fitg differentes.

Quests acturs multifars s’expriman tras activitads socialas, en las qualas sa sviluppa il senn da la lingua minoritara u da la minorisaziun da la lingua: activitads da revendicaziun da l’identitad en situaziuns da cumbat regional, da decolonisaziun, da redefiniziun da cunfins; activitads da standardisaziun e

normalisaziun, da planisaziun tras instituziuns ; activitads socialas, economicas e simbolicas da lavurants, d'immigrants, da magisters u scolars, cun u senza ragischs, ch'èn confruntads a realitads localas e globalas da la modernitad e postmodernitad ... Questas activitads furman las linguas e defineschan lur status betg unicamain en l'applicaziun administrativa ed individuala, controllada u spontana, ma era en las discussiuns che las accompagnan necessariamain e che las influenzeschan da lur vart. Quai èn discussiuns davart reglements, grammaticas, vocabularis, ortografias; discussiuns politicas, schurnalisticas e revendicativas; quai èn declaraziuns da pledaders en intervistas ed enquistas... En lur context contribueschan els a furmar il senn da las linguas e las dievers linguistics, ad elavurar l'istorgia d'ina lingua u las biografias linguisticas individualas, a definir sentiments d'appartegnientscha ad ina communitad ubain d'exclusiun e da discriminaziun.

En il context da quellas activitads socialas e discursivas sa transfurman las linguas minoritaras. Ellas n'èn betg isoladas e serradas, ma en in rapport cun la lingua dal vischin, cun la lingua da l'auter, cun la lingua dal colonisatur, cun la lingua da la pussanza. Il caracteristic da las linguas sco systems dinamics è la maschaida, l'ibridaziun, il contact - che entran en conflict cun tenutas tradiziunalisticas, conservativas e puristas. Quels rapports e quellas divergenzas sa mussan tant en las activitads linguisticas da gruppas, en las cumpetenzas individualas sco era en las grammaticas dal diever. Els pon vegnir descrits tras ina varietad da process d'appropriaziun (d'acquisiziun), da reappropriaziun (per exempel en la rescuverta dal patrimoni linguistic tras ils giuvens u tras ils outsiders, u en la revalorisaziun da dievers linguistics stigmatisads), da deviazion d'adattaziun ch'èn responsabels per midadas linguisticas. Quellas dinamicas pon ins observar en ils contexts da las linguas categorisadas tradiziunalmain sco minoritaras, furmadas surtut d'activitads da codificaziun e da defensiun, sco era en contexts da las novas minoritads, constituidas da gruppas ed individis che vivan en spazis multiculturalis, urbans, internaziunals, nua ch'ils process da minorisaziun sa sviluppan en situaziuns d'asimetria e perfin da conflict.

3. Preschentaziun dals dus volums

Questa publicaziun cumpiglia dus toms:

L'emprim tom (69/1) porta il titel *Les langues minoritaires entre diversité et standardisation/Minderheitenssprachen zwischen Vielfalt und Standardisierung* e cuntogna ina part cun contribuziuns che resplendan la diversitad linguistica

tractond differentas linguas europeicas ed extraeuropeicas dals pli divers puncts da vista. In'otra part dals artigels s'occupa cun different aspects da la standardisaziun da linguas e da novas provas da standardisar linguas minoritaras.

L'artigel da DAL NEGRO tracta a maun d'in pèr svilups morfosintactics ils fenomens da midada da lingua en ina minoritad gualsra en Italia. En la medema direcziun va la contribuziun da ELORDUI che studegia a basa dal basc ils principis linguistics e sociolinguistics decisivs per svilups structurals da linguas sin via da spariziun. Il text da MILLS preschenta aspects da standardisaziun e divergenza en la lexicografia dal 20avel tschientaner da la lingua cornica. ECKKRAMMER studegia en ses artigel il process actual da standardisaziun dal papiamentu, ina lingua creola discurrida sin las Antillas ollandaisas. BRADLEY / BRADLEY tematiseschan la planisaziun dal status e dal corpus e la politica da scolaziun da dus minoritads asiaticas (lisu e lahu). La contribuziun da GROSS preschenta il project rumantsch grischun, ina nova lingua da standard creada dal 1982 per ils Rumantschs dal Grischun. In outra tentativa da stgaffir ina lingua da standard per ina lingua pitschna, il ladin da las Dolomitas, vegn preschentada da BERNARDI. En l'artigel da COULMAS vai per la correlaziun tranter la standardisaziun da linguas e lur status sociodemografic en ina cuminanza politica definida, en spezial per lur status sco lingua d'ina minoritad u d'ina maioritad. SUÏLS / FURNESS preschentan ina vista generala davart la situaziun da l'occitan en la Val d'Aran, ina val sin territori da las Pireneas spagnolas. La situaziun difficila dal sorb, ina lingua minoritara en la Lausitz (Germania) è il tema da la contribuziun da ELLE. RIATSCH illustrescha las reacziuns litteraras sin tendenzas puristas sco reacziuns da defensiun sin la germanisaziun dal rumantsch dal Grischun. L'artigel da CORAY mussa l'impurtanza da la noziun da minoritad linguistica en il discurs public davart la situaziun linguistica en Svizra. La contribuziun da POCHE terminescha quest volum cun in studi pli teoretic davart las differentas definiziuns dal term lingua minoritara e lur cunfins.

Il segund tom (69/2) cun il titel *Les minorités en mouvement: mobilité e changement linguistique/Minderheiten in Bewegung: Mobilität und Sprachwandel* e divis en trais parts: *Part I, L'école à l'épreuve de la diversité/Vielfalt als Herausforderung für die Schule*, cuntegna contribuziuns davart la diversitad linguistica en scola. Quellas s'occupan surtut cun dumondas da l'integrasiun da linguas minoritaras en il different contexts da la scola e da la piazza respectivamain da la rolla da linguas minoritaras en la scienza e perscrutaziun. *Part II, Dynamique migratoires et nouvelles minorités/Migration*

und neue Minderheiten e Part III, Minorisation et mondialisation/Minorisierung und Globalisierung mettan en dumonda e schlargian il term “lingua minoritara”. Tras las grondas migraziuns da noss temp è la categoria da “lingua minoritara” suttamessa a midadas permanentas. Il status da lingua minoritara na pon betg mo avair las linguas pitschnas e pauc derasadas, ma en tscherts spazis socials era linguas “grondas” e mundialas. Quai è surtut il cas per las linguas d’immigrants, linguas magiuritaras che vegnan minorisadas en in tschert spazi (continent, pajais u citad). Da quai resultan novas categorias da lingua, variantas linguisticas maschadadas, ibrids linguistic e culturals che mettan en dumondan las definiziuns puristas da la lingua.

L’emprima contribuziun da quest volum scritta da DE GOUMOENS / DE PIETRO / JEANNOT ha la finamira d’examinar l’INFLUEa da linguas minoritaras (linguas regionalas e linguas da migrants) en scola e da far propostas didactic che permettan d’integrar quellas linguas en l’instrucziun e da sensibilisar uschia tut ils scolars e las scolaras per la diversidad linguistica. L’artitgel da VERMA examinescha da moda critica la dumonda per u cunter “English only” en l’instrucziun d’uffants da scola primara en Engialterra che derivan da differentas etnias. CATHOMAS preschenta ils resultats d’in studi davart l’instrucziun immersiva en las scolas rumantschas dal Grischun e defenda quel model d’instrucziun sco excellent model da protecziun dal rumantsch. Era FUCHS infurmescha davart projects per ina scola bilingua en il chantun Vallais e cumpareglia la politica linguistica vallesana cun quella dal chantun da Friburg. VERMES / COLLET / HUET han fatg in studi davart uffants da la Réunion che discurren il creol, ina lingua dublamain minorisada essend quella stigmatisada perfin dals uffants sezs e da lur geniturs sco lingua cun damain valor. En il davos artitgel da questa part davart la diversidad linguistica en scola porschan DUCHÊNE / ROSENBAUM la pussaivladad d’observar a maun d’exempels clinics, la maniera cun la quala persunas pertutgadas dal “setting” logopedic percepeschan ed espriman tensiuns linguisticas. RAMPTON introducescha la segunda part dal volum cun ina vista da la retschertga davart il “language crossing” e sa dumonda sche la sociolinguistica haja ils dretgs instruments per analisar situaziuns da minoritads. MARQUILLÓ LARRUY ha analisà, a maun d’intervistas cun informants da la minoritad portugaisa domiciliada en Andorra, ils cumportaments linguistic da la societad plurilingua andorrana. L’artitgel da FRANCESCHINI mussa, a l’exempel dal talian a Basilea, l’INFLUEa da linguas minoritaras sin la communitad linguistica dominante e dat respostas a la dumonda “tge cumpetenzas da la lingua minoritara (talian) han ils pledaders da la lingua maioritara (da lingua tudestga)?” HELLER / BUDACH introduceschan la

terza part da quest tom cun ina contribuiziun davart ils connexs tranter ideologias linguisticas existentas dal bilinguisssem en l'ambient francofon dal Canada ed ils process da midadas socialas, economicas e politicas. La gruppa d'auturs MIECZNIKOWSKI-FÜNFSCHILLING / MONDADA / MÜLLER / PIETH rapportan davart in project da retschertga che analisescha las conversaziuns en sesidas da lavur da scienzads franzos, tudestgs e svizzers e lur cumportament envers asimetria linguistica. DINGWALL / MURRAY han rimnà infurmaziuns davart l'expansiun da l'englais sco lingua da la scienza en Svizra e documenteschan il grond augment dal diever da quella lingua durant ils ultims 20 onns. Els sa dumondan tranter auter, sche l'englais è ina lingua maioritara u minoritara en Svizra e ristgan perfin da far in pèr prognosas davart il svilup dal diever da l'englais en Svizra. L'artitgel davart "l'europanto" da MATTHEY terminescha il segund tom. L'autura preschenta a maun da quel "pidgin europeic" modas da maschadar linguas, differents models da "code-switching" e las reacziuns da la glied sin il diever da l'europanto.

Cun la diversidad da las linguas tractadas (che pon vegnir categorisadas variablamain sco linguas europeicas ed asiaticas, linguas grondas e pitschnas, linguas minoritaras e linguas minorisadas), furma il percurs tras ils dus volums in purtret complex ch'experimentescha ils limits da la noziun "minoranza". In percurs ch'inritgescha la tematica da la diversidad tras experientschas umanas e linguisticas eterogenas.